V. ALESANDRESCU-URECHIA.

INCERCARE BIBLIOGRAFICA

PENRTU

ISTRIA SI DALMATIA

Estrassu din Annalele Societatei Academice.

BUCURESCI
TYPOGRAPHIA SOIETATEI ACADEMICE ROMANE
(LABORATORII ROMANI)
19. STRAT'A ACADEMIEI 19.
1878.

V. ALESANDRESCU-URECHIA.

INCERCARE BIBLIOGRAFICA

PENRTU

ISTRIA SI DALMATIA

Estrassu din Annalele Societatei Academice.

BUCURESCI
TYPOGRAPHIA SOIETATEI ACADEMICE ROMANE
(LABORATORII ROMANI)
19. STRAT'A ACADEMIEI 19.
1878.

Domniloru membri,

Deco Românilorn din Dacia Trajana s'a gasitu cine se le conteste originile, cu câtu mai lesne a trebuitu se se afle cine se nege pre alle Romleniloru din Istri'a si alle Maurovlachiloru din Istri'a si din Dalmati'a.?

Nu-mi propunu astadi se desfasiuru inaintea d-vostre istori'a luptei dintre cei cari pene acum au sustinutu latinitatea Romleniloru ori Românilor si a Maurovlachiloru, si dintre acei cari au negat-o. Voiu numai se facu cunnoscute numele câtoru-va d'in barbatii cari au scrissu intr'ua directiune ori in alt'a, si se atragu attentiunea d-vostre asupra lucràriloru, din acestu respectu, alle duoi-trei barbati din Istri'a, si in particulariu alle reposatului Dru. P. Kandler, cunoscutulu conservatore allu antiquitàtiloru littoralelui austriacu din Adriatic'a.

Numele acestui barbatu a pututu se strebata pene la noi, anco din 1857, coci l'aflamu citatu de reposatulu I. Maiorescu in «Itinerariulu» seu d'in Istri'a. Neuitatulu profesore a cunnoscutu pre Drulu Kandler, si pare a se fi folositu de precios'a lui cunnoscintia.

Unu-spre-dece anni mai tardiu — in 1868,—avuiu si eu fericirea se intalnescu, la Trieste, pre Drulu Kandler. L'amu cunnoscutu si cultivatu, atâtu pentru rarele calitàti alle amicului, cât si pentru ceea ce presimtia, credea ori sciea despre Românii din peninsul'a Istriana. Era acumu betrânu si in celle din urma dile confinatu intre murii camerei, ba apoi in patulu seu, de infirmitàti corporali. Nu voiu uita nici ua-data impressiunea ce resimtiiu cându, intr'ua di, scriindu in patu, pe ua scandurice, pe genunchi, 'mi vorbi de cestiunile alle càrora deslegàri venisemu se le ceru Istriei, la faci'a

locului. Asia amu mai aflatu alta data, mai tardiu, pre unu altu apostolu allu Romanismului, pre Pumnulu, in Cernauti... Amanduoi nu mai sunt, vai! spre a incaldi recitele membre natiunale d'in Adriatic'a si de la nordul Moldovei! dar operele loru le au innemuritu glori'a!...

*

Dr. Petru Kandler facù in Istri'a ua adeverata scóla de amici si de aperatori ai Românilorn d'in acelle pàrti. Alàturea cu ellu, vomu citá, cu iubire, mai cu séma pre *Antonio Covaci* si pre *Carolu de Franceschi*. Toti acesti barbati luptara ca se probese *latinitatea* nedubia a poporului care in Istri'a se numia alta data — si pre alocurea si pene asta-di—se numesce pre sinesi :*Ramleni*, *Rumari*, carele si-a uitatu in celle din urma numele si continua a fi numitu de straini cându *Vlachi*, cându Cici *(Tschichen)*, Ciciliani, Ciceroni, Ciribiri, Maurovlachi...

Acestiasi barbati mai sustinura, pe lunga acést'a, si tesea ce Romlenii sunt stabiliti in Istri'a cu multu inainte de colonisarea Daciei de cotra Trajanu, si deci ce nu suntu Romanii Istriei veniti acolo d'in Dacia Trajana, intre secolii IV pene IX, ori si in secolulu alu VII-lea, cum scrissera unii slavisti si germani.

Antonio Covaci scrie la 1846 in «Istria», in chiar primulu numeru alu «Istriei» Doctorului Kandler, cá pentru a probá cà nu se cade ua foia a se numi «Istria» fora a aduce inchinaciunea sea vechiloru locuitori si domni ai peninsulei, — Covaci, dicemu, scrie : «Acesta limba (romanica) anco viua, este aceea care o vorbia poporulu, carele sunt acum 2000 anni ceceriá Istria, acea carea durá 2000 de anni...» (1)

Si indată apoi dupo assemenea affirmatiune categorica, Covaci se grabesce a respunde la objectiunea ce presimte cà i se va face, cum-cà Romanii din Istri'a suntu veniti acolo mai tardiu, d'in Daci'a trajana; ellu dice déro : «Se nu se créda ce acésta adunare de gente a trecutu in Istri'a d'in alte regiuni si in timpi apropiati de noi, prea multe dovedi neindoiose despre contrariu avendu-se; immigratiunea se urca la timpi mai departati, si coloni'a Romlianiloru din Istri'a are aceea-si origine ce au acelle care le vedemu conservându aceea-si limba in Daci'a, in Epir, in insulele Dalmate, si pote si in alte mai multe teri.(2)

D. Carol Franceschi, in lucrarea sea «*sulle varie popolazzione dell'Istria*» combate:

I. Assertiunea unoru scriitori cari au sustinutu parerea cà *Cicii* su suntu români de aceea-si origine cu *Romlianii.*;

2. Cà de la faptulu cà numele localitàtilor sunt slave, cata se se indice conclusiunea cumu-cà Cicii locuitorii aceloru localitàti suntu *slavi.*(3) «Nu credu, dice d. Fran-

(1) «Questa lingua tuttor viva, e quella che parlava il popolo che 2000 anni or sonno conquistava l'Istria, quella che per 2000 anni ha durato.»

(2) «Non credasi già che questra schiatta di gente da altre regioni in tempi a noi vicini nell Istria passasse : troppe argomenti indubbi avendoti in contrario; l'immigrazione rimonta a tempi più lontani e la colonia de' Rimliani d'Istria ha la stessa origine di quelli che vediamo conservare la stessa lingua nella Dacia, nell'Epiro, nelle isole Dalmate e forse in più altri paesi.

(3) Non credo di poter acordare che nessuna traccia di lingua romanica scorgasi nei nomi dei luoghi o dei monti occupati da'Cicii Mune, Dane, Sejane, Polane, Sapiane, *Ielsane*, *Rupa*, *Clana*, *Slum* on mi sembrano nè di radice nè di desinenza slava, come nemeno i monti : *Sia*, *Sapne*, *Calafat*, *Bu-*

ceschi, se potu incuviintiá cà nici ua urma de limba romanica se nu fia remasu in numirile de localitàti si de munti ocupati de cotra *Cicci*. Mune, Dane, Sejane, Polane, Sopiane, *Ielsane*, *Rupa*, *Clana*, *Slum*, nu-mi paru nici de radecina nici de desinentia slavica, precumu nu mai pucinu muntii *Sia*, *Sapne*, *Calafat*, *Burizana*, *Oscale*, *Maigrisan*; si peno si in tierr'a ocupata de Berchini, localitàtile : *Materia*, *Cosiane*, *Pusane*, *Mersane*, au sunetu diversu de cellu slavu, cellu pucinu in dessinentia si amintescu atàte localitàti d'in Istri'a cu terminatiunea *ano* si *ana* si de radicina romana. Déro in ori ce casu este siguru cà numele localitàtiloru suferira, cu trecerea seculiloru mari modificatiuni, acolo unde popóre de limbi diverse veniro se le occupe. In cart'a dela 1418 *Lanische* este disa *Lanista*, Preparia se chiama acuma *Praprochie*, éco nume romane. *Ielsane*, se fie fostu chiamatu in evulu-mediu *Elsaco*. Cine aru crede cà *Boglieno* subu Muntele Maggiore este ua corruptiune din *Bagnoli*, si cà peno la 1600 s'a mai chiamatu si *Finale*? Câti sciu cà ceea ce acumu se chiama *Breg-di-Camus* lûnga *Pisino*, se chiamá in 1500 *Monte Chersano*? Cà *Caschierga* in seculului XII si mai tardiu, se numiá *Valta*? *Pisin* vechiulu ilu chiamá slavii *Stari-Parin*, dar lu mai numescu uneori si *Goregni-Grad*, care e traducerea vorbei *Oderburg*, cumu 'lu botezasera Germanii in Evulu-Mediu.»

Oprimu aci citatiunea, coci e d'ajunsu spre a ne face se apreciàmu importanti'a articolului D-lui *Franceschi*, noi mai cu séma, cari avemu in Daci'a acellasi fenomenu allu localitàtiloru cu nume slave.

Unu allu treilea modu de argumentare allu D-lui Franceschi in favórea latinitàtii Ciciloru este, Domniloru membri, pe de ua parte dupo typu si pe de alt'a etnologicu. Ur'a vechia dintre *Slavi* si *Cici* ânca o esplica D. Franceschi din deosebire etnica.

Mai dauna di, de pe câmpulu de bataia d'in Serbi'a s'a ardicatu ua ciudata accusare contr'a ostasiloru români d'in ostea serbésca. Nu e déro ua pura satisfactiune a amorului propriu nationale d'a aminti aci ceea ce scriá despre deosebirea de caracteru d'intre *Români* si *Slavi* ensasi Commissiunea etnografica—cu totulu desinteresata in cestiune, — a guvernului austriacu, d'in 1851 seu 1852.

Acesta Commissiune dicea, intre altele, ca : «ambele rasse d'in districtulu *Castelnuovo* suntu distincte intre elle prin caracteristice marcate. *Cicii intrecu* pre Verchini (Slavi) prin *dispositiuni naturali*, prin *capacitate intellectuale* : suntu mladiosi si respectuosi cotra impiegati si persónele de conditiune civile, suntu ageri, de corpora-

rizana, Oscale, Maigrisan; e persino nel paese tenuto dai Berchini i luoghi di *Materia, Cosiane, Pusane, Mersane* m'hanno suono diverso dall'allto slavo, almeno nella desinenza e rammentano i tanti uoghi in Istria colla terminazione in *ano* e *ana* e di radice romana. Ma in ogni caso è certo che i nomi dei luoghi subirono coll'andar de'secoli grande modificazione là ove popoli di lingua diversi vennero a occuparli. In carta del 1418 *Lanischie* vien detta *Lanista*, Prepari'a chiamasi ora *Praprochie;* eccovi nomi romanici. *Ielsane* sarebbe appellatta nel medio evo Elsaco. Chi crederebbe che Bogliuno sotto il monte Maggiore è corruzione di *Bagnoli*, e che sino al 1600 si chiamase anche *Finale?* Quanti sanno che l'or cosi detto *Breg di Camus* presso Pisino si appellasse nel 1500 *Monte Chersano*? Che *Caschierga* nel XII secolo, e più tarde, si nominasse Valta? Pisin vechio chiamano gli slavi *Stari-Parin*, ma lo dicono talvolta anche *Goregni-Grad*, che è traduzione di Oderburg come l'ave ano battezzato nei tempi di mezzo i Tedeschi...

tura forte, usiori la âmbletu, mai iubitori de pastoria... *Verchinii suntu de unu spiritu mai pucinu desteptu*, mai greoi si fudui.(1)

Asemenea citare face pre Franceschi se conchida: «Este neinduoiosu cà *Cicii* suntu priviti de toti Slavii vecinii loru, fia Slavoni, Croati ori Ilirienii, ca unu poporu deosebitu de allu loru, unu poporu pe care-'lu despretiuescu si, asi dice chiaru, 'lu urescu; ceea ce de siguru nu s'aru fi templatu déco *Cicii* aru apartine la un'a d'in celle trei stirpe aretate slavice.»

Acesti'a locuescu compacti asupra unei portiuni de tierra bine determinata si marcata, si acést'a aru putea demonstra cà vecinele popóre slavice evitassera in vechime mai multu anco de câtu acumu de a se intovarosi cu elle d'in caus'a diversitàtii de sânge.

«Acesti'a se deosebescu de cetele vecine slave prin typu, coloritulu mai negru, prin temperamentu focosu, prin vitejia, spiritu desteptu si petrundiatoriu, positiuni si miscàri animate, qualitàti particularmente proprie neamuriloru de sânge romanicu.»(2)

Se curmàmu inse cu citatiunile d'in oper'a lui Franceschi. Anco uadata, nu avemu a ne pronuntiá noi asta-di, aproposit̀u de ua bibliografia, intre celle doue directiuni, romanica si slava, ci ne marginimu a amintí conclusiunile câtoru-va barbati si a numi càrtile si chàrtile ce aru putea servi unui studiu mai aprofunditu asupra Istriei si Maurovlachiei.

D'intre barbatii cari, cu deosebire luptara in curentulu romanicu, va remanea totu neuitatulu Dr. P. Kandler. Acest'a simti cà ori-câtu de putinte argumentarea in favorea latinitàtii Ciciloru, a Romleniloru, ea nu va fi tare deplina de câtu deco s'aru fi pututu probá prioritatea colonisarei Istriei cu colonii romane asupra colonisàrei Daciei trajane. Acést'a facù deci in oper'a sea: «*Fasti Istriani*». Aci Dr. Kandler urmaresce, annu dupo annu, evenimentele d'in Istri'a, incepundu de la timpi necunnoscuti. Se citàmu câte-va essemple.

(1) «Le due razze del distretto di Castelnuovo sono distinte tra loro per marcate caratteristiche Cicci superano i Verchini (Slavi) per disposizioni naturali, per capacità intellectuali; sono pieghevoli e rispetosi verso i proprii impiegati e le persone di Condizione Civile, sono agili, di forte corporatura, lesti pedoni, piu amanti della pastorizia... I Verchini sono d'ingeno meno svegliato, più pesanti e superbi...» (Istria 1852, p. 132).

(2) «Egli e indubitato chei Cicci vengono riguardati da tutti gli slavi loro contermini siano slavoni, croati o illirici, come un popolo da essi diverso, un popolo che disprezzano e, direi quasi, abborrano; locchè certamente non avverreble se i Cicci fossero di una delle tre indicate stirpi slave.

«Essi vivono compatti sopra un determinato e ben marcato tratto di paese, e ciò potrebbe dimostrare che le finitime popolazzioni slave evitassero in antico più ancora che presentecmente di accomunarsi seco loro apunto per diversità di sangue. Essi si distinguono dalle limitrofe schiatti Slave per tipo, colorito piùhero, per temperamento focoso, coraggio, ingegno svegliato e pronto, attegiamenti e movimenti animati, qualità peculiarmente proprie delle genti di sangue romanico.»

Anni avanti G. C.

La penisola è abitata da tribu celtiche, estese par tutto il paese montano a settentrione e levante dell'estremo séno dell' Adriatico.

612. Una tribu Tracica abborda la penisola d'Istria alle foci dell' Istro nel mar Nero, naviga il Danubio, la Sava e la Lubiana, passa le Alpi e fissa sede alla spiaggia dell' Adriatico fra il Timavo e l'Arsa; trasporta il nome d'Istria a questa penisola, e le tradizioni dell' antica patria, dell'Argonave, di Medea, di Giasone; fonda le città di Trieste, d'Egida, di Emonia, di Parenzo di Pola e di Nesazio.

La penisola è ténuta da due popoli dî stirpe diversa, Traci grecanici alle spraggie del mare, Celti nell interno.

229. I. Romani dilatano il loro dominio oltre l'Adriatico nell' Illirio.

222. Sono padroni di tutta Italia meno le Alpi, hanno conoscenza degl' Istriani.

221. Gli Istriani predano navi romane, vengono puniti e domati...

180. Fondazione della Colonia di Aquileja per contenere i Carni, i Giapidi, gli Istriani...

179. Il consolo Manlio da Aquileja muove guerra contro l'Istria...

178. La guerra contro gli Istriani continua. Claudio Consulo vi pone termine in Nesazio, ove Epulo e gli ultimi Istriani uccidano se medesimi sulle fiamme. *L'Istria passa in dedizione e viene presidiata militarmente da soci latini...*

128. L'Istria ad instigazione dei Giapidi si ribella a Roma; Sempronio Tuditano muove contro, batte i giapidi, ed ottiene il triomfo; ripiglia l'Istria che vienne ridotta in provincia. *In Trieste*

Anni ante I. Ch.

Peninsul'a este locuita de triburi Celtice, intinse prin tóta tiéra muntósa la nordulu si resaritulu Adriaticei.

612. Una tribu Tracicu abunda in peninsul'a Istriei la gurele Istrului in marea Négra, navigedia pe Dunare, pe Sav'a si pe Lubian'a, trece Alpii si se stabilesce pe spatiulu Adriaticei intre Timavo si Arsa; transporta numele de Istri'a peninsulei acesti'a, si traditiunile vechei patrii, de espeditiuni Argonaute, de Medea, de Giasone; fundà orasiulu Trieste, Egid'a, Emoni'a, Parenzo, Pol'a si Nesazio.

Peninsul'a e tinuta de cotra doue popore de stirpe deosebita, Tracii grecanici pe tiermurile mârei, Celtii in interiorulu ei.

229. Romanii intindu domeniulu loru d'incolo de Adriatic'a in Iliri'a.

222. Suntu stepâni peste tóta Italia afora de Alpi, au cunnoscintia despre Istriani.

221. Istrianii preda nàvi romane, suntu pedepsiti si repusi.

180. Fundatiunea Coloniei Aquileja pentru a tine in respectu pe Carni, pe Giapidi si pe Istriani...

179. Consululu Manliu de Aquileja misica resboiu contr'a Istriei..

178. Resboiulu contra Istrieniloru continua. Claudio Consulo i pune fine in Nesazio, unde Epulo si ultimii Istriani se ucidu insesi pe flacari. *Istri'a* trece sub stapanirea Romaniloru si e guvernata militarmente de socii latini...

128. Istri'a la instigatiunea Giapidiloru se revolta contra Romei; Semproniu Tuditanu se scola, bate pe Gepidi si obtine triumfu; rei éIstri'a pe care o preface in

ed in Pola si conducono Colonie di diritto latino... etc.

provincia. *In Trieste si in Pol'a se conducu Colonii* de dreptu latinu... etc.

Asia déro pe cându Daci'a e colonisata numai la inceputulu secolului allu 2-lea d. Chr., Istri'a avé coloniele romane de 234 de anni. «*Fasti Istriani*» suntu conclusiuni intemeiate pe monumente; celle mai multe nume de colonii romane le-au cetitu Dr. Kandler pe stele, petre votive etc., culesse in museele Austriei litorale si in Itali'a. Articolii lui Kandler despre *lapide* diverse suntu numerosi in jurnalulu seu «Istri'a» de la 1846—1852. Recomandàmu, intre toti, articolulu cu titlu : «*Colonisazzione romana militara nell' Istria alta*». D'in acést'a apare lamuritu cà *Cicii* locuescu tocmai acelle locuri unde au fostu fundate colonii romane.

D. Kandler dice: «Regiunea prin care trece callea de la Trieste la Lippa este districtulu de *Castelnuovo*, vecinu din partea despre Istri'a cu districtulu fostului capitanatu de *Raspo*, asta-di numitu *Carso de Pinguente*, acea regiune care de 30 de anni incoce este intitulata pe cartele geografice, in Germani'a «*Tschitschen Boden*» tiérra *Cicilor*, nume care fu scosu din acea vorba de ocara care vulgulu o dà acellor munteni, vorba care in vulgu durà de secoli, si care se nascù d'in vorbirea sonora a acellei ginte carea intrebuintiá atâtu de adese liter'a *ci;* pe cându in alte regiuni alle Istriei acestuiasi poporu se dase si se dà anco si adi epitetulu injuriosu de Ciceri, Ciciliani, Ciceroni. Acellu poporu vorbiá acumu 150 anni, *Romana rustica* sau *Valaca*, si anco in ore-care localitàti se mai vorbesce si acum, schimbatu apoi in cea mai mare *parte* in limb'a *Slava*. Aceste lucruri le aratàmu pentru cà presinti'a Romanicilor in acésta parte si in ceia-l'alta a Istriei muntene nu e insocita de date sufficiente spre a se recunnosce proveninti'a loru, si nici assertiunea cà in unele pàrti se fi fostu stramutate cotra 1630 nu e facile de impacatu cu presenti'a loru cu multu mai vechia in alte pàrti, cu tacerea acelor'a ce-i cunnosceau si cari traiau atâtu de aprope de 1630, in câtu nu puteau se nu scia nimica de stremutarea loru deco s'aru fi intemplatu in acelle vremi. Ajunge asta-di de a aminti cà tiérr'a lapidei de la *Materia* e tierr'a romaniciloru.»(1)

(1) «La regione attraverso la quale corre la strada de Trieste a Lippa e il distretto di Castelnuovo, contermine dal lato verso l'Istria col distretto del già capitanato di Raspa, oggidi detto il Carso di Pinguente, quella regione che da trent'anni aquesta parte nelle carte geografiche si intitola in tedesco «*Tschitschen Boden*» terra de *Cicci*, nome questo che fu desunto da quella parola d'ingiuria che il volgo da a quei montanari; parola che nel volgo dura da secoli, e che fu occasionata dal parlare sonoro di quella gente che usava si frequente la lettera *Ci;* mentre in altre regioni dell' Istria a questo stesso popolo si dava e si da tuttora l'epiteto ingiurioso di Cicci, Ciciliani, Ciceroni. Quel popolo parlava 150 anni Sono, il *romano rustico* od *il valacco*; ed ancora in qualche villa il si parla, cangiato poi dal maggior numero nello Slavo. Le quali cose acceniamo perchè la comparsa dei romanici in questa come in altre parti dell' Istria montana non è acompagnata da indagini sufficienti a riconoscere la loro provenienza, ne l'asserzione che in qualche parte vi fossero trasportati intorno il 1630 è facile a conciliarsi colla presenza *ben piu antica* in altre parti, col silenzio di quelli che li riconobbero, e che vivevano si vicini al 1630 danon poter ignorare il loro trasporto se fosse stato in tempi prossimi. Basti in oggi ricordare che il terreno della lapida di **Materia**, è terreno di romanici..»

Pamentulu despre care D. P. Kandler a aflatu dovedi, monuminte, probându cà fusesse occupatu de colonnii romane este situatu intre muntele *Albu* (Nevoso), muntii *Venei* si *Valea Arsei* intre *Pinguente* si *Pedena*. Amu offeritu in annulu acest'a Societàtii nostre geografice, in urm'a unei conferintie ce facuiu in sinulu ei despre cestiuni etnografice identice cu acestea, — 'i-amu offeritu original'a charta a Istriei pe care Dr. Kandler mi-a marcatu in colorea rosia, locurile in care a aflatu colonii romane si unde persista peno asta-di *Romanicii*; «Acelle care,—scrie pe charta Dr. Kandler, — suntu insemnate cu colorea rosia suntu tabelele militariloru comitatensi. In aceste limb'a romanica lungu timpu durà si duredia.(1)

Doctorului Kandler i succese ceva mai multu de câtu a fi constatatu din lapide votive, d'in stele, presinti'a in Istri'a de colonii romane anteriore colonisàrei Daciei de Trajanu. Acestu illustru istrianu avù gloria a descoperí planulu intregu allu unui agru coloniale. Cu occasiunea ridicàrei geodetice a Istriei de depositul militar din Vien'a — lucrare ce luà de mastab unu palmacu dreptu 400 stânjeni vienezi — Dr. Kandler dadù de planulu trasu pe suprafaci'a pamentului, a agrului coloniale d'in *Potavia* cumu si de acel'a din jurulu *Polci*.

*

Dar e timpu se indeplinescu indatorirea ce mi-amu pussu si in a dou'a parte a sea: ace de a face unu inceputu de bibliografia a Istriei si in câtu va si a Dalmatiei.

De ce amu allesu acestu subjectu? veti intreba, Domniloru membri.

Nu numai anim'a me indémna la acést'a, ci si dorinti'a de a fi folositoriu etnografiloru straini, cari mai atâta de pucine sciu despre differitele ramure alle némului nostru romanescu câte sciu despre Cololosii d'in Cafreria!

Mai cu sema Francesii sunt in asemenea trista ignorantia de totu ce ne privesce.

In 1869 avuramu, la Bucuresci, visit'a cunnoscutului scriitoru de la «*Revue des deux mondes*», D. *Guillaume Lejean*. Acestu barbatu caletorì apoi prin diverse pàrti alle Orientului si-si indreptà pasii spre Raguz'a, acea Venetia a lumei slavice. In Maiu 1869 se aflá inco la Raguz'a, de unde cercetà apoi cetàtile si tierrele vecine.

Aflându-se in 13 Mai la Triest, D. Lejean in ua epistola cotra geografulu Cortambert, i scrie(2): «Plecu peste ua ora spre *Capo d'Istria*, in cautarea *Rimbianiloru* ori «Valachiloru d'in Istri'a, de carii amu avutu ieri ua buna privire preliminaria. Cumnatulu D-tale (D. Desjardin, cunnoscutu Romaniloru prin lucràrile sele archeologice) «o se fia multiamitu de ce i voiu aduce despre ei. E ua limba cu totulu sora cu «daco-romana, déro cu vorbe care au disparutu, credu, d'in acest'a din urma. *Ea n'are «article*. Amu trebuintia de acestu studiu spre a completa notiunile melle despre «ceilalti români.»

(1) „Quae rutilo colore depicto, sunt tabellae militum comitatensium. In his Romanica lingua diu duravit et dura." Vedĭ cart'a anessată in fac-simule

(2) „Je pars dans une heure pour *Capo d'Istria, à la recherche des* Rimbian, ou Valaques de l'Istrie, dont j'ai déja eu hier un bon aperçu préliminaire. Votre beau frère sera satisfait de ce que lui en donnerai. C'est une langue tout a fait soeur du *Daco-Roumani*, mais avec des mots qui ont je crois, disparu de celui-ci: *elle n'a pas d'article*. J'ai besoin de cette étude pour compléter mes notions sur les autres roumains.

Dela 1869 si pano asta-di nu mi a venitu la mâna lucrarea ce-şĭ propunea se faca D. Lejean. Si era bine venita nu numai noe déro si insesi eruditiunei francese. E durerosu in adeveru se mai afli in Franci'a cà, si dupo resbelulu Crimeei, barbati capabili d'a-si spune in ua foia de valorea lui «Revue des deux mondes» co «Les *Valaques* et les *Roumains* ont les mêmes coutumes». Ignoranti'a fratiloru nostri francesi despre alle nostre este adesse mai pre sussu de tóta asteptarea. Permiteti'mi, pentru frumuseti'a casului, se ve raportu unu specimenu, care intrece pe allu jurnalului parisianu «Le Siècle» care, anuntiându inavutirea flotilei române, sub Cuza-Voda, cu unu vaporu nou, adaogea cà : «lume forte multa se adunasse pe cheurile Dâmbovitiei spre a saluta noulu bastimentu!»

Éta casulu meu :

Cine nu cunnosce opulu in numerose volumine intitulatu „Cahiers d'une élève de Saint Denis, cours d'études complet et gradués ?»

In volumenulu allu XII D. *Louis Baude* vechiu professore la colegiulu Stanislas invétia pe junele fiici ale Galilei — admirabile intentiune —filologi'a limbeloru europeene. Aci, la rubric'a limbeloru *neo-latine*, D. Baude binevoesce a classá si limb'a romàna sau *le Valaque*.

Déro voiti, Domniloru membri, se aflati ceea ce noi nu scimu despre dialectele acestei limbe ? Ascultati !

«§ 5 *Le valaque* (pagina 236).

«21. On peut subdiviser le valaque en «plusieurs dialectes :	«21. Se pote subdivide limb'a valaca «in mai multe dialecte :
«1. Le valaco-moldave qui est parlé «dans la Valachie et la Moldavie.	«1. Valaco-moldavulu care este vorbitu in Valachi'a si in Moldavi'a.
«2. Le Macedo-valaque, usité dans «une partie de la Hongrie;	«2. *Macedo-valaca*(?!) intrebuintiata «in ua parte a Ungariei;
«3. Le *Ventro-valaque*, qui est employé au sud du Danube.»	»3. **Pantece-valaca** (!!!?) care este «intrebuitata la sudu de la Dunarea.*»

Si dupo atatea minunàtii, d. *Baude*, cá se probedie latinitatea limbei române o pune in comparare cu celle-l-alte limbi sorori, aducundu urmatorulu «*pater noster*» in tóte limbele aceste neo-latine.

(*) Nu cu multu mai invetiati erau despre noĭ Românii, francesii de mai inainte de resbelulu Crimeei. Asiá A. Jarry de Mancy in Atlas historique et chronologique des littératures anciennes et modernes-folio mare-Paris-1831 dupo ce numera limb'a romàna la celle neo-latine, recunosce urmatórele dialecte : Le *valaque propre ou Roumounique* parlé en Valachie et avec peu de différence en Moldavie, en Bessarabie; quelques mille de colons, gouvern. de Icaterinoslaw et de Kherson (Empire Russe).— Le plus pur. 2°. *Le Valaque-Hongrois*, par les Valaques de Hongrie,. Transilvanie, Bukovine confins militaires (Emp. d'Autriche). Le *Macedo-Valaque*, par les *Macedo-Valaques*, connus sous le nom de *Zinzarens*, en Hongrie (?) environs de Pest, etc. (??) si 4° Le *Koutzo-Valaque*, en plusieurs variétés dans les provinces de la Turquie d'Europe au sud du Danube....

„*Latin.* Pater noster qui es in cœlis sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum. . . .

„*Français.* Père notre qui êtes aux cieux, que sanctifié soit votre nom, que votre règne arrive. . . .

„*Italien.* Padre nostro che sei ne' cieli, sanctificato sia il nome tuo, venga il regno tuo.

„*Espagnol.* Padre nuestro que estas en los cielos, sanctificado sea nombre tu. . . .

„*Portugais.* Padre nosso que estais nes ceos sanctificado seja o vosso nome, venha a nos o vosso regno.

„*Roumanche.* Bap nos chi est n'ils tschels, fat sanct vegua nom teis; vegna naun pro, reginom teis. . . .

„*Valaque.* **Oize nashe ishe sessi na nebesse nasvetisse Sine tuoye napredit „tzarstuo tuoye....**

si mai departe pe romanesce: dabodet nolya tvoya jako na nebessi y na semli etc...“

Éco, domniloru membri, limb'a romanésca care sémana cu latina, dupo eruditul a dascalu allu junimei francese din 1872!!

*

Déco d. Lejean, asiá déro, 'si scrie lucrarea sea, de siguru cà erá se indrepte cellu pucinu erori monstruóse ca alle d-lui Baudé si era se corréga, de buna sema, si erorile proprie ce facù in celle duoe siruri d'in epistol'a sea mai susu citata. Asiá, buna ora, nu mai era se caute Romani in Capo-d'Istria unde nu suntu de câtu ca trecetori, ci acolo unde ni-i aréta Dr. Kandler si ai sei si nainte de acestia, in secolulu XVII, *Irineo della Croce*, si, in limb'a romanésca «Itinerariulu» reposatului I. Maiorescu. Totu deasemenea d. Lejean aru fi aflatu cà nu *Rimbiani*, ci *Rimleani* se numescu acesti Romani, d'in Istria; s'aru mai fi incredintiatu d. Lejean cà *ru* de la finea substantiveloru din dialectulu romanu-istrianu e articolulu *lu* alu limbei Daco-romane si atunci n'aru fi sustinutu cà limbei Romlenilor lipsesce articlulu. Cu deosebire, de se otara se scrie, d. Lejean aru fi avutu ocasiunea d'a se convinge cà ceea ce d-lui credea in Mai 1869, ce era ua *descoperire* a d-séle: *«esistinti'a Romleaniloru d'in Istri'a vorbindu ua limba sora cu acea Daco-romana»*, este lucru care la noi in Romani'a se chiama «pira vechia».

Eco destule pilde in care, domni membri, veti fi bine-voitu a vedé *justificarea* oportunitàtii lucràrei ce ve supunu. Credu a face unu serviciu eruditiunei straine si póte si romanesci dându aceste schitie bibliografice asupra Istriei si Dalmatiei, schitie negresitu cu totulu necomplecte si fora pretentiune de ordine chronologica ori de importantia, si numai pe câtu me potu ajuta cu propri'a mea collectiune de càrti.

In secolulu acest'a, cându unu Liwingstone móre esplorându centrulu Africei cându cu risiculu vietii si cu spese enorme se cauta in ghetiurile eterne alle Nordulu pamênturi nelocuite si neutile, nu este ore unu fenomenu straniu se constati traindu anco in Europ'a popóre necunnoscute, la aspectulu càrora sciinti'a se fia totu atâtu de inaintata ca naintea Niam-Niamiloru lui Schweinfurth?!

Capriciosa sciintia!

Curiossu seclu!

*

Pîne nouele espeditiuni se descopere centrulu Africei si regiunile arctice, éco 125 de volumine si carte in care se pote face cunnoscinti'a Istrieniloru si a maurovlachiloru. Ecco óstea cu care cutezu a ve propune se incepemu resboiulu contr'a ignorantiei.

Se mi se ierte, rogu, dispositiunile aceste bellice... E caracteristic'a vremiloru! Si apoi, dicu, eu nu sciu de câtu doue midiloce d'a face geografia si etnografia: dati-mi ua suta de mii de viteji si câte-va sute de tunuri si ve voiu areta minunatu unde a insemnatu Cerulu otarele nostre etnice... Ori, déca n'aveti ostiri si arme, atunci iute se ne aliàmu cu acestilalti ostasi... Si ei suntu soldati ai sciintiei, ai adoverului, ai dreptului neperitoriu!

Ecco, o se dica Franceschi: „Oh! câta restriste durerósa a trebuitu se tréca preste „capulu Romaniciloru nostri de se stinse de la ei ori ce traditiune antica... Acestu „poporu care, despretiuitu, necultu, seracu, conserva totusi limb'a sea natale, si man„tine patrimoniulu a multoru frumusetie, a multe frumóse dote fisice si morale ale „rasei sele, manifesta in midiloculu miserabilei sele situatiuni ua **vitalitate** minu„nata, si merita simpati'a si compatimirea a ori ce omu de anima." (1)

Istrianii merita simpati'a si compatimirea barbatiloru generosi ca Franceschi Carol, déro ce merita ei de la noi, de la fratii loru?

Cându Comissiunea etnica austriaca, sunt coti-va ani, voia — impinsa de slavi — se numere pre acellu micu poporu din Vald'-Arsa intre Slavi, consciinti'a nationale a acestui micu poporu se revoltà si ellu strigà Comissiunei: «Nu suntemu slavi... Noi parliamo il Romanico...» Si pentru ca se-i auda si insii Slavii ce refusau d'a-si repudia neamulu, le diceau: „*Mi govorimo Romanesco!*"

Auditi, Domniloru membri, ei *vorbescu Romanesce!*

Nu simpatii dero, ci datorii avemu noi cotra acelu poporu care anco se chiama Romani si anco tine se vorbésca limb'a a càreia cultur'a ne e incredentiata de natiune.

(1) «Oh quali vincende dolore divino essere passate sul capo dei Romanici nostri, se ogni tradizione antica fra loro si spense.. Questo popolo che sprezzate, incolto, povero, pur serba avanzi del nativo idioma e mentiene il patrimonio di molte belle doti fisiche e morali della sua razza, palesa in mezzo alle misere sue condizioni **una vitalita** meravigliosa, e merita la simpatia ed il compianto d'ogni uomo di cuore...» *Istria* p. 236—1852.

CATALOGŬ BIBLIOGRAFICŬ

A.

ADAM R. architect to the King. Ruins of the Palace of the Emperor Diocletian at Spalatro in Dalmatia. (Opera unica in felulu seu, dice *Kohl*).

ALASSON Th. architect. Picturesque views of the antiquities of Pola in Istria. 1 vol. Londra. 1819.

ANONIMU. Voyage en Dalmatie. 2 vol. Berne 1778. Este traducerea operei lui *Fortis*.

ANONIMU. Historische, geographische und statistische Darstellung der Istrischen Halbinsel nebst den Quarnerischen Inseln. 1 vol. 8°, Triest 1863. Cu ua charta a Istriei.

» Trieste et ses environs. Trieste. 1853. Frumosa ilustratiune. 2 charte, din care un'a a Istriei.

» Almanaco Istriano. 1 vol. 16. Venezia. 1851, 1852.

» Dell' antico Agro Parentino, publicatu in «Istria» pag. 259 in 1848.

» Brano d'un viaggio nell' Istria. Traducere din limb'a germana, publicata in «Istria» No. 76, 77, 78 din 1847 şi No. 1 din 1848.

» (P. C.) Viaggetto da Trieste a Rovigno «Istria» No. 9 din 1846.

» (X) Sulla filosofia de la storia e delle lingue in generale e sulla storia e sui dialetti istriani in particolare. — «Istria» pag. 231 d'in 1846 si No. 58.

» (R. v. H... g). Reisen durch Öestereichische Illyrien, Dalmatien und Albanien im Jahre 1818. 2 vol. Meissen. 1822.

» (G. d. B. n.) *Broderin?* Memorie politico-economiche della cità e territorio di Trieste, della penisola d'Istria, della Dalmazia Venete, di Ragusi e dell' Albania ora congiunti all'Austriaco Impero. 1 vol. Venezia. 1821.

» Leben des berüchtigten Heyducken Sotschwiwizka von der Nation der Morlaken. Lipsca. 1778. (Traducere din italienesce).

» Gründliche Beschreibung des Königsreichs Dalmatien. 2 vol. mari. Nüremberg. 1723. (E o prelucrare a operei dalmatianului Lucius, despre istori'a si geografi'a Dalmatiei, d'in secolulu trecutu).

» Romanica della Valdarsa. Credu ca acestu studiu publicatu in «Istria» in 1849 este de dr. Kandler. Nu putemu verifica lucrulu, coci ni s'a retacitu «Istria» pe 1849.

ANTONINU. Itinerarulu disu alu lui Antoninu.

ARCHEOGRAFO TRIESTINO, raccolto di opuscoli e notizie per Trieste e per l'Istria. Triest. (1833?) In biblioteca mea nu posedu de cât vol. alu IV-lea din 1837.

ARNETH (JOSEPH). Reisebemerkungen, grösteniheils archeologischen Inhalts, von Vindobonna über Tergeste nach Salonna in Iahre 1846. Viena — 1849.

ARTARIA. Strassen-charte von Dalmatien. Viena.
» Charte von Dalmatien.
» Chart'a Istriei si a Iliriei. E lucrata dupo chart'a cea mare officiale.
» General-Post und Strassen-Charte des Königreichs Illyrien. Wien. 1848. (Indispensabile pentru Istria).

B.

BAUDRAND (Michaele Antonio) Parigino. Italia divisa ne' suoi regni. Copiata dupo N. Sansone si tiparita in 1672 la Roma. E coprinsa in Mercurio geografico alu lui Domenico Rossi din Roma.
BERINI (Alb. Giuseppe) di Ronchi di Monfalcone, Indagine sullo stato del Timavo e delle sue adjacenze all' principio dell' era cristiana. Udine. 1826.
BERNARD Iacobo, vicario capitolare della diocese Pinerolo. Lettere sull' Istria. 1 vol. 8°. Capo d'Istria. 1866.
BIASOLETTO. (Bartolomeo). Traducerea operei lui *Gutschmid*: Caletori'a M. S. Regelui Fridericu Augustu de Saxonia, prin Istria, Dalmatia si Montenegro, in 1838. (Nu o amu vedut'o si nu sciu unde e tiparita).
BLEAU. Chart'a Istriei copiata dupo Magini. Amsterdam. 1662.
BÜRDE. (I. G.) Traducerea operei Comitesei I. Wymne, Die Morlaken. 2 vol. Breslau, — 1790.

C.

CAMPANO Colonelu. Chart'a idrografica a Istriei. Publicata in 2 formate la Milano 1820. Se considerá ca una d'in celle mai bune charte ale Istriei.
CANTELLI. (Giacommo) da Vignola. Dalmatia, Istria, Bosnia. Servia. Croatia. Roma. 1684. (Coprinsa in Atlantele lui Rossi).
„ Bassa Lombardia e altre appendici. Roma. 1681. (in Merc. geografico allu lui Rossi).
CAPPELLARI. Inginer (Giov. Antonio). Chart'a reeditata dupo *Valle*, cu adaogire de munti si cài de comunicatiune, 1797. — Mai esista ua alta editiune din 1803.
CARAGNINI. (Luca Giovanni). Riflessione economico-politiche sopra la Dalmazia. 1 vol. Zara. 1806.
CARRARA. (Professore Dottore Francesco). La Dalmazia descritta. Zara. 1846.
CASOTTI. (Marco de). Le coste e isole della Ionia e della Dalmazia—?
CASSANI. (Angelo). Saggio di proverbi triestini. 1 vol. in 16. Trieste. 1860.
CHART'A. Istriei austriace d'in ordinele Mariei Tereza. (N'o amu vedut-o).
CHART'A. Istriei, optu foi mari, dupo chart'a cea mare a Imperiului data de offic. de resbelu din Vienna.
CHART'A Istriei Veneziane publicata de guvernulu venetianu, la 1873.
CHART'A administrativa a Istriei si a Iliriei 1813. (Mica dimensiune, dero esacta, data de biuroulu de resbelu d'in Milano).
CHART'A Istriei dupo dr, Kandler. Triest. 1846

CHART'A Steiermark und Illyrien. Special-kartedes Österreichischen-general-Stabes. (Coprinde Istri'a; cea mai completa).

CHART'A Strassen-Charte von Dalmatien — La Arbaria, in Viena.

CHART'A Atlas des Adriatischen Meeres, publicatu de Stabulu majoru generalu austri:cu.

CATTAHNICH. (Giovanni, I. R. maggiore in pensione). Storia della Dalmazia 2. vol. 8° Zara. 1835.

„ Memorie degli avenimenti successi in Dalmazia dopo la caduta della Republica Venetia. Tom. I. Spalato, 1841.

COLET. (Iacob) et Daniel FARLAT Soc. olim Iesu alumn. Illlyricum sacrum. Venetii 1800.

COMBI. (C. A.) Porta orientale Strenna per l'anno 1858. Capodistria. 1858.

COPPO. (Petro). Cartea lui despre Istria e din 1528 in 16° in lemnu. Aprope prim'a carte despre Istri'a. Dela Coppo mai esista ua alta carte publicata in Venetia. De acést'a a disu Dr. Kandler : „Assai piu esatta di quelle che videro la luce sucessivamente."

COVAZ. (Antonio). Dei Rimgliani o Vlahi d'Istria. (Publicatu in „Istria" No. I, pag. 7 in 1846). Repos. Ionu Maiorescu a cunnoscutu pe Covaz (Itiner. p. 8); ellu scrie ca Covaci se ajutà la scrierea acestui articlu preciosu despre *Rimleni*, de cotra Micetici, românu d'in Valdarsa, anume d'in Berdo. Articlulu lui Covaz-Micetici fu tradusu in limb'a croatica in „Zora Dalmatinski" 1846, No. 19—20.

CROCE. (Fra Irineo della). Istoria di Trieste. 1697. Ionu Maiorescu o citédia in Itinerar, p. 6. Este citata de mai multe ori in „Istria" de Dr. Kandler.

CUSANI. (Francesco). La Dalmazia, le isole Ionie e la Grecia (visitate nel'anno 1840) Memorie storico-statistiche. 2 vol. 8°. Milano 1846. (Cu ua chart'a a Istriei si a Dalmatiei si alt'a a Greciei. Se ocupa de Morlaci la capit. XII, tom. I.)

CZÖRNIG. Chart'a Istriei. (O citedia Ionu Maiorescu. Itiner. pag. 17).

D.

DESPREZ. (Hippolyte). Les peuples de l'Autriche et de la Turquie. 2 vol. (E citata de *Kohl*).

DÜRINGSFELD. (Ida von). Reise-skizzen aus Dalmatien, mit Anmerkungen von Otto Freiherr von Rensberg-Düringsfeld. 2 vol. 8°, Praga. 1857. (Se occupa de Morlachi la vol. I pag. 34, 184, 249, 302, si vol. II: 172—193 &).

F.

FARLAT DANIEL ET IACOB COLET, soc. olim Iesu alumn. Illyricum Sacrum. Venetiis. 1800.

FEDEROVITSCH. (Marco). Die Slaven der Turkei von Cyprian Robert. Traducere dupo limba francesa. Dresda si Lipsca. 1844. (E citata de Kohl).

FILIASI Conte (Giacomo). Memorie storiche. (Articlulu citatu de Dr. Kandler in «Istria» N. 46 din 1850, privesce orografi'a antiqua a Istriei).

FORTIS. (Abate Alberto). Saggio d'osservazioni sopra l'isola di Cherso ed Ossero. Venezia. 1771.

„ Viaggio în Dalmatia. 2 vol. 4⁰. Venezia. 1774, illustrata cu charte, costume etc. (Ua traducere a acestei opere importante esiste în limba francesa de unu anonimu; e tiparita la Berna in 1778.—La § II sub titlulu : Etimologi'a numelui *Morlaciloru*, Fortis se ocupa de ei cu multa staruintia combatendu originea loru làtina).

„ Reisebeschreibenug von Dalmatien. Auch von den Sitten der Morlaken. Aus dem Italianischen. 2 Bände. Bern. 1797.

FRANCESCHI. (Carlo) Sulle varie populazione dell'Istria. Epistola adresata D-rului Kandler si publicata in «Istria» N. 50, annulu 1852. (De Franceschi vorbesce Iónu Majorescu in Itinerar. pag. 70 etc.).

„ Al Sig. Dr. Kandler. Epistola vorbindu despre Romanii istrieni (*Cicci*), publicata in «Istria» N. 26, 27, in 1846).

G.

GERMAR. (Prof. Dr. E. Fr.) Reise nach Dalmatien und in das Gebiet von Ragusa. 1 vol. Leipzig. 1817.

GIUSTINIANI. (Antonio) Relazione sulla Dalmazia. Manuscriptu din 1575, d'in bibliotec'a de la San Marco (Venezia). Este cunnoscutu lui Kohl.

GRAVIS. (Marchese Girolamo) Dissertazione risguardante l'antico commercio d'Aquileja o'popoli del Danubio. „Istria" N. 2. 1851.

GUTSCHMID. (E. Frhern von) Reise Sr Majestät des Kœnigs Friderich August von Sachsen durch Istrien, Dalmatien, und Montenegro, im Frühjahr 1838. Dresden, 1842. (Esista si in limb'a italiana de Dr. Bartolomeo Biasoletto).

H.

HACQUET. (B. v.) Phisikalisch-politische Reise aus den Dinarischen durch die Iulischen, Carnischen, Rhätischen in die Norischen Alpen; 2 Theile. Leipzig. 1785.

HERSVOGEL. Charta din secolulu XVI. Coprinde Istria, Carintia, Carniolia si Friululu.

HOMANN. Atlas von hundert Land-Karten. Nurnberg. 1747. (Chart'a Istriei este frumosa; ea porta titlu : Dominii Veneti cum vicinis Parmae, Mutinae etc. . .)

I.

ISTRIA. Charta orografica, publicata in 1846 pe lunga unu N. din foia *Istria*. E litografiata la Buttoraz in Triest. (Dàmu unu facsimile dupo acésta charta din causa ce pe ea a insemnatu Dr. Kandler cu colóre rosia, regiunile in care, dupo ellu se mai vorbesce limb'a romanesca. Acésta charta autografa amu donat-o Societatei geografice impreuna cu mesura essacta a pedelui romanu, luata totu de Dr. Kandler, dupo petre hotarnice de agre coloniali).

L'Istria. Foia hebdomadare. Aparú la 3 Ianuar 1846. Intre primii sei redactori fura: domnii Dr. Kandler, Antonio Covaz, Carlo de Combi, Simon Slavich etc. Directiunea o avu Dr. Kandler. (Noi possedemu foi'a de la 1846—1852). Despre acesta foia D. Lejean scrie: „*L'Istria* est précieuse: on y travaille beaucoup. Nous n'avons pas en France une revue archéologique de province de la valeur de l'Istria, commencée en 1846. Bul. de la Société geogr. Juillet 1869).

K.

Kandler. (Dr. P.) Cenni al forestiero che visita Pola. Trieste. 1845.

„ Cenni al forestiero che visita Parenzo. Trieste, 1845.

„ Colonia Ulpia Trajana di Parenzo. („Istria“ 1846 pag. 348).

„ Acquedotto di Pola. („Istria“ 1846, pag. 352).

„ Della Geografia genetica dell'Istria („Istria“, N 11 et 12, 1846).

„ Dedicatiunea la Istriani. („Istria“ N. 1, 1846). (Nu este sub-scrisu, dero 'lu credemu de Kandler).

„ Della geografia d'Istria. („Istria“ N. 1—2, 1846).

„ Qualchecosa sulla lingua romanica. „Istria“. 1848. pag. 247. (Autorele sustiene co limb'a *valaca* ori romanica nu este alt'a de catu rustic'a a Romei si indémna pre compilatorii de dictionare latine si italiane se studiedie limb'a romanesca)

„ Epistola cotra Francesco Carrara de la Spalato. („Istria“. N. 70 din 1848).

„ Storia del governo del comune di Trieste. („Istria“. 1848).

„ Di un antico commune romano collocato fra il Timavo ed Aquileja. („Istria“ pe 1850).

„ Erinnerrung einer malerischen Reise von A. Selb und A. Tischbein; (textulu este de Dr. Kandler). *Trieste* (coprinde costume istriene).

„ Lapida Aquilejense in onore di A. Platorio, legato per Adriano. („Istria“ din 1850. N. 31).

„ Antica inscrizione in Aquileja di Valentiniano. („Istria“, N. 33, 1850).

„ Sul dominio temporale dei vescovi istriani. („Istria“. 1850).

„ Storia e statuti dell'antico porto di Trieste. („Istria“. 1850).

„ Fasti istriani. Coprinde periodulu de la 612 antechr. si pene la 1850 p. Chr.

„ Le tradizione populari. („Istria“. 1850).

„ Legende antiche („Istria“. 1850).

„ Il commune Slavo nell'Istria. („Istria“. N. 6. 1751).

„ Di alcuni lapidi di Emona Saviana. („Istria“. 1851).

„ Sulla capra, simbolo dell'Istria. („Istria“. 1851).

„ Dei Morlachi che abitano la parte montana della Vena fra il Risano e Pinguente. („Istria“ din 1851. pagina 125).

„ Dei popoli che abitano l'Istria. („Istria“. 1851).

„ Colonisazione romane militare nell'Istria alta. („Istria“. N. 9. 1851).

„ Dell' Alpe Giulia. („Istria“. 1851).

KANDLER Degli Slavi istriani. („Istria". No. 81).
» Duino. ("Istria". 1852).
» Alcune lapide Salonitane. („Istria". 1851. No. 52 si 1852).
» Per nozze Guastella Coen-Ara. Discorso nell'Istro Adriatico. Trieste. 1867.

KETTNER. (Vincenzo, comisarulu căiloru publice) Chart'a litoralului. 1 foia.

KOHL. (I. G.) Reise nach Istrien, Dalmatien und Montenegro. 2 vol. 8⁰. Dresda. 1856. (Se occupa multu de Maurovlachi, de si nu le este favorabile. Ne amu ajutatu multu cu elu la notitiile nóstre bibliografice).

KREGLIANOVICH. (Giovanni) Memorie per la storia della Dalmazia. 2 vol. 4o. Zara. 1809.

L.

LABUS. (Dr. Giovanni) Epigrafe istriane. („Istria". No. 21. 1850).

LAVALLÉE. (I.) Voyage pittoresque et historique de l'Istrie et de la Dalmatie, d'après l'itinéraire de L. F. Cassas. (1 vol. Paris. 1802). Cu frumóse illustratiuni.

LINDAU. (W.A.) Dalmatien und Montenegro mit einem Ausfluge nach der Herzegovina und einer geschichtlichen Uebersicht der Schiksale Dalmatiens und Ragusas. Nach Sir I. Gardner Wilkinson bearbeitet... Lipsca. 1849.

LOURICH. (Giovanni) Osservazioni sopra diversi pezzi del viaggio in Dalmazia del signor Abate Alberto Fortis, coll' aggiunta della vita di Socivizca, — a sua eccellenza Maffio Albruzzi gravissimo senatore veneto. — Venezia. 1 vol. 4. 1776. (Lourich combate assertiunile lui Fortis relative la originile Mauro-Vlachiloru si sustine latinitatea origineloru acestor'a. Putemu dice ce mai tóta cartea lui *Lourich* (de la pag. 67—222) se occupa de Mauro-Vlachi).

LÖWENTHAL. (I.) Halbinsel Istrien, monographische Skizze. (in «Unzere zeit» siebzehntes Heft. 1 sept. annulu 1877).

LUCIANI. (Tomaso) Epistola cotra Dr. Kandler: Notizie circa i monumenti d'antichita nell' isola di Cherso e d'Ossero. („Istria". 1846).

M.

MAGINI. Charta din 1622. Acésta charta a copiat'o, in 1662, Blean la Amsterdam.

MAIORESCU (Ioane.) Itinerariu in Istria si vocabularu istriano-romanu. (Din manuscriptele postume) Iassi. 1874. NB. Ioanu Majorescu a fostu publicatu fragmente d'in Itinerariulu lui anco in annulu caletoriei sele, in „Foi'a pentru minte, inima si literatura "din Brasiovu.

MAIORESCU. (T. L.) in „Augsb. allgemeine Zeitung" (dupo prefatia Itinerarului in Istria pag. II).

MAURO. (Fra) 1459. Acesta celebre charta indica numai pamêntulu dintre Lerne si Parenzo. (Despre Fra Mauro vedi: Cardinal Placido Zurla: «Il mappamondo di fra Mauro Camaldolese. Venezia. 1806 mare in 4.)

Menis. (Guglielmo). Il mare Adriatico, descritto ed illustrato con notizie topografiche, idro-geologiche, fisiche, etnografiche e storiche. Zara 1848.
Minuci. (Minucio, Arcivescovo di Zara). Historia degli Uscochi. 1 vol. Venetia. 1683.

N.

Neale. (Geor I. M. M. A. Warden of Sackville College). Notes ecclesiological und pictoresque on Dalmatia, Croatia, Istria, Shyna; with a visit to Montenegro. 1 v. 8⁰ Londra. 1861.

O.

Obicaji. kod Morlakah Dalmacis (publicat in «Zora Dalmatinsku» No. 20 pagina 153—156. Citatu de I. Maiorescu pag. 8 a Itinerarului).
Ortelie. Charta din 1595. (decopiata si publicata de Ortelie).

P.

Peter. (Prof. Francesco) Compendio geografico della Dalmazia con un appendice sul Montenegro. (traducere din limb'a germana 1 vol. in 16 Zara. 1834.
Peter. (Franz.) (Cartea de mai susu in limb'a germana) 2 vol. 8⁰ Gotta. 1857. (NB. De Morlaci se occupa la p. 179—228).
Poucqueville. (F. C. H. L.) Voyage dans la Grèce. 2 vol, Paris. 1820.

R.

Rostagno. (Gio. Battista-Consigliere e secretaro di stato e finanze di S. A. R.) Viaggi dell'Illustrissimo et Escellentissimo Signore Marchese Ghiron Francesco Villa in Dalmatia e Levante. 1 vol. 4⁰ Torino. 1768.
Rödlich. (F) Skizzan des physisch—moralischen Zustandes Dalmatiens und der Buchten von Cattaro. Berlin. 1811. (Coprinde unu interesantu studiu etnografic).

S.

Sansone. (Nicolo) Chart'a Italiei cu Istria. (Italia divisa ne'suoi regni &). 16... (?).
Santini Chart'a Istriei 1780.
Sarpi. (Fr. Paolo, Consultore della Republica di Venezia) Dominio del Mare Adriatico. Venezia. 1685.
Schonfelder. Istria in doue foi.
Schreiner. *Istrien.* Articolu publicatu in «*Inciclopedia Universale*» d'in Lipsca in 1846.
Solitro V. Documenti storici sull'Istria e la Dalmazia. 6 fascicule. Venezia. 1844. (Nu scimu de s'a terminatu acesta preciosa collectiune, care coprinde in fasciculele aparute, documente din secoli XVI si XVII, culese din manuscrisele bibliotecei St. Marco).

SPON, Iacob et George Whelex.
Voyage d'Italie, de Dalmatie et du Levant. 2 vol. à la Haie. 1724.
STANCOVICH. (Conte Pietro.) Dello anfiteatro di Pola. 1 brosiura de 145 fecie. Venezia. 1822.
STIEGLITZ. (H.) Istrien und Dalmatien. Briefe und Erinnerungen. Studtgart und Tübingen. 1845.

T.

TOMMASINI. Der Berg-Slavnik. 1839. (Citata de Dr. Kandler).
TRAUX. (Feldmarschal Leitenant Max de) Se atribuesce acestui'a: Statisstich — Historisch-Militärische Darstellung der *Bocche* di Cataro, von einem Augenzengen. Colonia. 1808.

V.

VALLE. (Giovanni.) Chart'a Istriei d'in 2 foi. 1784. (Pare ca se ajuta cu chart'a oficiale a Istriei, ridicata de republica Venetiei. I se communicá de profesorele Gaspardo Tonello.
„ Alta editiune din 1792.
„ A 3-a editiune din 1805.

W.

WHELER. (George). Voyage de Dalmatie, de Grèce et du Levant, enrichi de médailles et de figures des principales antiquités qui se trouvent dans ces lieux. 2 vol. Paris. 1689. (Este ua traducere d'in limb'a angleza. Se occupa pucinu de Istria, la pag. 6).
WHELEX. (George et Iacob Spon). Voyage d'Italie, de Dalmatie et du Levant. 2 vol. à la Haie. 1724.
WYNNE. (I. Gräfin von Ursini und Rosenberg.) Die Morlaken, Aus dem Französischen übersetzt, von I. G. Bürde. 2 vol. Breslau. 1790.
(NB. Este unu romanu plinu de situatiuni poetice, din viéti'a Morlaciloru.)

Z.

ZUCCHINI. (Andrea.) Lettera scritta al signor Bali Caval. Marco Martelli, Patrizio fiorentino. 1 vol. 8°. Venezia. 1750.

